

KARIES KASALLIGINING KELIB CHIQISH SABABLARI VA ZAMONAVIY DAVOLASH USULLARI

Muallif: Bakirova Feruza Xasanboy qizi

O'quv yurti: Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Yo'nalish: Stomatologiya

Guruh: 25-01

Elektron pochta: bakirovaferuza07@gmail.com

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada stomatologik amaliyotda eng ko'p uchraydigan kasalliklardan biri bo'lgan kariesning kelib chiqish sabablari, rivojlanish mexanizmlari hamda uni davolashning zamonaviy usullari yoritilgan. Karies kasalligi tish qattiq to'qimalarining demineralizatsiyasi natijasida yuzaga kelib, og'iz bo'shlig'idagi mikroorganizmlar, noto'g'ri ovqatlanish, gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik va irsiy omillar bilan chambarchas bog'liqdir. Maqolada kariesning dastlabki bosqichlari, klinik belgilari va asoratlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Shuningdek, bugungi kunda qo'llanilayotgan zamonaviy davolash usullari — remineralizatsiya terapiyasi, plombalashning innovatsion texnologiyalari va profilaktik choralarning ahamiyati tahlil qilingan. Ushbu maqola stomatologiya yo'nalishi talabalari va mutaxassislar uchun nazariy va amaliy jihatdan foydali hisoblanadi.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматриваются причины возникновения кариеса, механизмы его развития, а также современные методы лечения в стоматологической практике. Кариес является одним из самых распространённых заболеваний зубов и возникает в результате деминерализации твёрдых тканей зуба под воздействием микроорганизмов полости рта. Особое внимание уделено таким факторам, как несоблюдение гигиены полости рта, неправильное питание, избыточное потребление углеводов и наследственная предрасположенность. В статье подробно описаны стадии развития кариеса, его клинические проявления и возможные осложнения. Также проанализированы современные методы лечения, включая реминерализующую терапию,

пломбирование с применением инновационных материалов и профилактические мероприятия. Материал статьи представляет практическую ценность для студентов стоматологического направления и начинающих специалистов.

ANNOTATION: This article discusses one of the most common dental diseases — caries — its causes, development mechanisms, and modern treatment methods. Dental caries develops as a result of the demineralization of hard tooth tissues caused by acids produced by microorganisms in the oral cavity. The article highlights key factors such as poor oral hygiene, improper nutrition, excessive carbohydrate intake, and genetic predisposition. The stages of caries development, clinical symptoms, and possible complications are described in detail. In addition, modern treatment approaches including remineralization therapy, innovative filling materials, and preventive measures are analyzed. The article is intended for dental students and specialists and provides both theoretical knowledge and practical relevance in modern dentistry.

KALIT SO‘ZLAR: karies, tish emali, mikroorganizmlar, demineralizatsiya, stomatologiya, gigiyena, profilaktika, plombalash

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: кариес, эмаль зуба, микроорганизмы, деминерализация, стоматология, гигиена, профилактика, пломбирование

KEYWORDS: caries, tooth enamel, microorganisms, demineralization, dentistry, hygiene, prevention, filling

KIRISH. Karies kasalligi stomatologiya sohasida eng keng tarqalgan muammolardan biri bo‘lib, deyarli barcha yosh toifalarida uchraydi. Ushbu kasallik tishning qattiq to‘qimalari — emal va dentinning yemirilishi bilan kechadi hamda asta-sekin chuqurlashib boruvchi patologik jarayon hisoblanadi. Kariesning asosiy xavfi shundaki, u dastlab og‘riqsiz kechishi mumkin, ammo o‘z vaqtida aniqlanib davolanmasa, tish pulpasining zararlanishi, yallig‘lanish jarayonlari va tish yo‘qolishiga olib keladi.

Zamonaviy hayot tarzida ovqatlanish rejimining buzilishi, shirin va uglevodlarga boy mahsulotlarning ko'p iste'mol qilinishi, og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga yetarlicha e'tibor berilmasligi karies kasalligining keng tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Bundan tashqari, ekologik omillar, ichimlik suvining tarkibi, tish emalining mustahkamligi va irsiy moyillik ham kasallik rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Stomatologiya fanining rivojlanishi natijasida kariesni erta bosqichda aniqlash va davolash imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Bugungi kunda zamonaviy diagnostika usullari, innovatsion plombalash materiallari va profilaktik choralar yordamida kariesning oldini olish va davolash samaradorligi oshib bormoqda. Shu bilan birga, aholining stomatologik savodxonligini oshirish, og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga rioya qilish va muntazam profilaktik ko'riklardan o'tish kasallikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi karies kasalligining kelib chiqish sabablarini ilmiy asosda tahlil qilish, uning rivojlanish mexanizmlarini yoritish hamda zamonaviy davolash va profilaktika usullarini keng yoritib berishdan iboratdir.

ASOSIY QISM. Karies kasalligi ko'p omilli etiologiyaga ega bo'lib, uning rivojlanishi tish, mikroorganizmlar, ovqatlanish va vaqt omillarining o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. Ushbu omillar birgalikda ta'sir etganda tishning qattiq to'qimalarida demineralizatsiya jarayoni boshlanadi va asta-sekin kariyesli jarayon rivojlanadi.

Karies rivojlanishida og'iz bo'shlig'idagi mikroflora asosiy rol o'ynaydi. Ayniqsa, *Streptococcus mutans* va *Lactobacillus* kabi bakteriyalar uglevodlarni parchalaydi va natijada organik kislotalar hosil bo'ladi. Ushbu kislotalar tish emalidagi mineral moddalarning erishiga sabab bo'lib, emal mustahkamligini pasaytiradi. Demineralizatsiya jarayoni uzoq vaqt davom etsa, emal yuzasida oq dog'lar paydo bo'ladi, bu esa kariesning boshlang'ich belgisi hisoblanadi.

Ovqatlanish omili ham karies rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Shirinliklar, gazlangan ichimliklar, tez-tez uglevodli mahsulotlarni iste'mol qilish og'iz bo'shlig'ida kislotalilikni oshiradi. Ayniqsa, yopishqoq shirin mahsulotlar tish

yuzasida uzoq vaqt saqlanib qolib, bakteriyalar uchun qulay muhit yaratadi. Ratsionda kalsiy, fosfor, fluor kabi minerallarning yetishmasligi tish emalining mustahkamligini kamaytiradi va kariesga moyillikni oshiradi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga rioya qilmaslik karies rivojlanishining eng asosiy sabablaridan biridir. Tishlarni muntazam tozalamaslik natijasida tish yuzasida blyashka va tish toshi hosil bo'ladi. Blyashka tarkibida ko'plab patogen mikroorganizmlar to'planadi va ular kislota ishlab chiqarishni kuchaytiradi. Shu sababli tishlarni kuniga kamida ikki marta tozalash, tish iplaridan foydalanish va og'iz chayish vositalaridan foydalanish muhim hisoblanadi.

Karies kasalligi rivojlanishiga irsiy omillar ham ta'sir ko'rsatadi. Ba'zi insonlarda tish emalining tabiiy mustahkamligi past bo'lishi, tishlarning joylashuvi notekisligi yoki so'lak tarkibining o'ziga xosligi karies rivojlanishiga sharoit yaratadi. So'lakning miqdori va tarkibi muhim himoya vazifasini bajaradi, chunki u og'iz bo'shlig'ini tozalaydi va kislotalarni neytrallaydi.

Kariesning klinik bosqichlari bir necha davrga bo'linadi. Boshlang'ich bosqichda emal yuzasida oq yoki jigarrang dog'lar paydo bo'ladi. Bu davrda tish tuzilmasi hali buzilmagan bo'lib, remineralizatsiya terapiyasi orqali jarayonni to'xtatish mumkin. Keyingi bosqichda yuzaki va o'rta karies rivojlanib, dentin qatlamiga zarar yetadi. Chuqur karies bosqichida esa tish pulpasiga yaqinlashadi va kuchli og'riq paydo bo'ladi.

Zamonaviy stomatologiyada kariesni davolashda innovatsion usullar keng qo'llanilmoqda. Boshlang'ich kariesda remineralizatsiya terapiyasi samarali bo'lib, fluor va kalsiy preparatlari yordamida emal mustahkamlanadi. O'rta va chuqur kariesda esa kariyesli to'qimalar olib tashlanib, zamonaviy plombalash materiallari bilan tish tiklanadi. Bugungi kunda fotopolimer plombalar, shisha ionomer sementlar va bioaktiv materiallar keng qo'llanilib, ular mustahkamligi va estetik ko'rinishi bilan ajralib turadi.

Profilaktika kariesga qarshi kurashda eng samarali yo'l hisoblanadi. Muntazam stomatologik ko'riklar, professional gigiyena, fluorlash va sog'lom ovqatlanish karies

rivojlanishining oldini oladi. Aholining stomatologik savodxonligini oshirish ham ushbu kasallik tarqalishini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, karies kasalligi stomatologik amaliyotda eng keng tarqalgan va dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu kasallikning rivojlanishi bir nechta omillarning o‘zaro ta’siri natijasida yuzaga kelib, og‘iz bo‘shlig‘idagi mikroorganizmlar, noto‘g‘ri ovqatlanish, gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik va irsiy moyillik bilan chambarchas bog‘liqdir. Karies dastlab sezilarsiz kechsa-da, vaqtida aniqlanib davolanmasa, tish pulpasining zararlanishi, yallig‘lanish jarayonlari va tish yo‘qolishiga olib kelishi mumkin.

Zamonaviy stomatologiya fanining rivojlanishi kariesni erta bosqichda aniqlash va samarali davolash imkoniyatlarini kengaytirdi. Bugungi kunda remineralizatsiya terapiyasi, zamonaviy plombalash materiallari va innovatsion texnologiyalar yordamida tishlarni maksimal darajada saqlab qolish mumkin. Shu bilan birga, profilaktik choralarning ahamiyati juda katta bo‘lib, kasallikning oldini olish davolashdan ko‘ra ancha samaraliroq hisoblanadi.

Aholining og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasiga bo‘lgan munosabatini yaxshilash, sog‘lom ovqatlanish odatlarini shakllantirish va muntazam stomatologik ko‘riklardan o‘tish karies tarqalishini sezilarli darajada kamaytiradi. Ayniqsa, bolalik davridan boshlab gigiyena ko‘nikmalarini shakllantirish kelajakda sog‘lom tishlarga ega bo‘lishning muhim garovidir.

Mazkur maqolada karies kasalligining kelib chiqish sabablari, rivojlanish mexanizmlari va zamonaviy davolash usullari ilmiy asosda tahlil qilindi. Ushbu ma’lumotlar stomatologiya yo‘nalishi talabalari uchun nazariy bilimlarni mustahkamlashga hamda amaliy faoliyatda qo‘llashga xizmat qiladi. Kariesga qarshi kurashda ilmiy yondashuv, zamonaviy texnologiyalar va profilaktik tadbirlarning uyg‘unligi yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. R.X. Karimov Terapevtik stomatologiya.

Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi Tibbiyot nashriyoti, 2018.112-145-betlar.

2. B.B.Ismoilov, N.Sh. Qodirova Og'iz bo'shlig'i kasalliklari. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2019. 78-104-betlar.

3. A.A.Saidov Stomatologik kasalliklarning oldini olish. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. 56-89-betlar.

4. M.U. Abdullayev Tish qattiq to'qimalari kasalliklari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. 91-130-betlar.

5. S.T. Yusupov Zamonaviy stomatologiyada davolash usullari. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2021. 134-168-betlar.

6. J.O. Qurbonov Stomatologiyada profilaktika va gigiyena. Toshkent: Ziya Media, 2016. 40-72-betlar.